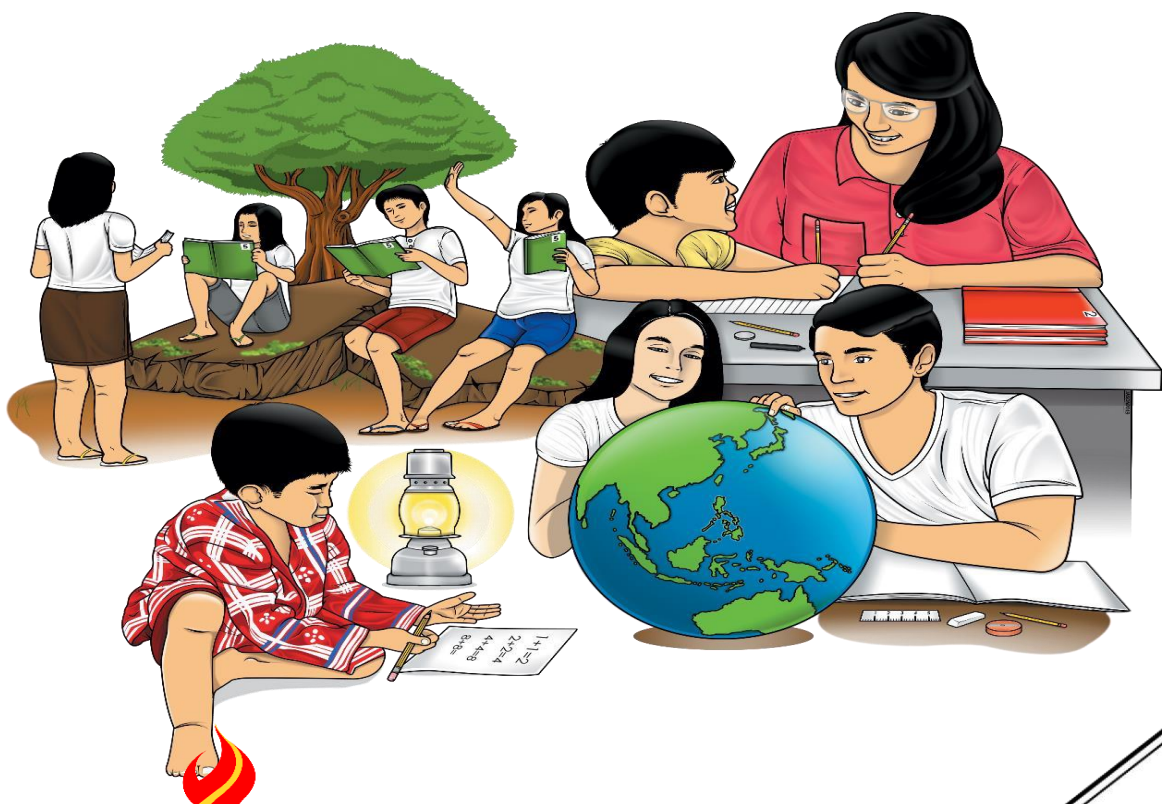

Araling Panlipunan

Una nga Graduhan – Modyul 3:

Leksiyon 3

Populasyon han mga Probinsiya
ha Rehiyon VIII

ALTERNATIVE DELIVERY MODE
ADM

PAG-AARI NG PAMAHALAAN
HINDI IPINAGBIBILI

Aradman

Ha naglabay nga modyul nahibaroan mo kun ano kaimportante an paggamit han mga panguna nga direksyon para masabotan an kinamumutangan han mga probinsiya ha rehiyon.

Dinhi hini nga modyul mas maiintindihan mo kun patiunan-o nakakabulig nga may ada ka pag aramdan bahin han populasyon para masabotan kun ano an mga pamaagi nga puwede buhaton nga makakabulig pagsolbar han mga problema han kada tagsa nga tawo. Iginpapakita gihapon hini nga modyul nga dire importante an kadamo han tawo kundi an kalidad o paggawi han mga malupyo para makabulig ha pag-uswag han kada tagsa nga naukoy ha ira lugar. Aada han maupay nga katuyo-anan, pagburubligay, ngan pag arangbitay han kada tagsa nga abilidad ha pagbaton han panginahanglan han kada tagsa para magin produktibo ngan may kapulsanan an kada tagsa nga naukoy ha ira lugar.

Kahuman mo pag-aram hini nga modyul, ginlalauman nga mahihimo nimo an masunod:

1. mahibabaroan an populasyon han magkalain-lain nga komunidad han kalugaringon nga probinsiya pinaagi han edad ngan kinatawhan.
2. mailaladawan an populasyon han kalugaringon nga probinsya ngan han iba pa nga mga probinsya han Rehiyon VIII.
3. nahikukumpara an populasyon han magkalain-lain nga komunidad han kalugaringon nga probinsiya ngan han iba pa na mga probinsya nga sakop han Rehiyon VIII.

Inadman

Panuto: Basaha hin maupay an masunod nga mga pakiana. Lidongi an letra nga may tama nga baton.

1. Ano nga probinsiya ha Rehiyon VIII an may ada pinakadamo nga naukoy nga babaye?
 - A. Leyte
 - B. Samar
 - C. Eastern Samar
 - D. Northern Samar

2. Ano nga probinsiya naman ha Rehiyon VIII an may pinakadamo nga naukoy nga lalaki?
 - A. Leyte
 - B. Samar
 - C. Eastern Samar
 - D. Northern Samar

3. Hain nga probinsiya ha Rehiyon VIII an may ada pinakadamo nga populasyon han mga kabataan?
 - A. Leyte
 - B. Samar
 - C. Eastern Samar
 - D. Northern Samar

4. Ano nga probinsiya ha Rehiyon VIII an may ada pinakaguti nga populasyon han mga may edad na?
 - A. Biliran
 - B. Leyte
 - C. Samar
 - D. Eastern Samar
5. Ano nga grupo han edad an may ada pinakadamo nga populasyon?
 - A. 0-4 anyos ka tuig
 - B. 20-24 anyos ka tuig
 - C. 60-64 anyos ka tuig
 - D. 80 anyos ka tuig o labaw pa

Leksiyon

1

Aradman

Populasyon han mga Probinsiya ha Rehiyon VIII

An usa nga lugar puwede komunidad, bungto, probinsiya, rehiyon, nasud o bug-os nga kalibutan. Ini in ginkokomponer han mga tawo nga may ada kada tagsa-tagsa nga pagtuo, relihiyon, tradisyon ngan pangilal-an.

An mga tawo an pinakaimportante nga pundasyon han pag uswag han usa nga komunidad. Nakadepende ini nga pag-uswag ha mahinungdanon nga paghatag han importansiya o pagtagad han mga pag aradman han populasyon sugad han edad ngan kinatawhan.

Ha paghisgot han edad, kinatawhan ngan iba pa nga kinaiya han populasyon, mahibabaruan an mga panginahanglanon han usa nga lugar. An mga panginahanglan han pag aradman o edukasyon, mahimsog na panlawas, mga serbisyo panginabuhi, ngan iba pa, kun mabaton han gobyerno makakabulig pagpaupay ngan pagpadukwag han rehiyon. Magigin basehan liwat ini han gobyerno ha pagplano ngan pagpatuman han mga programa nga makakabulig ha komunidad.

Panumdom

Base han naglabay nga leksiyon, basaha ngan intindiha hin maupay an pahayag ha kada numero. Igsurat an **TAMA** kun eksakto an iginpapahayag ngan **DIRI** kun diri eksakto.

1. An Nothern Samar an probinsiya nga makikit-an ha Norte nga dapit han Rehiyon 8.
2. An probinsiya han Southern Leyte an makikit-an ha may Timog nga parte han probinsya han Leyte.
3. An probinsiya han Samar an makikit-an ha Sinirangan nga dapit han rehiyon.
4. An probinsiya han Eastern Samar an makikit-an ha Katundan nga dapit han Leyte.
5. An probinsiya han Biliran an makikit-an ha may direksiyon han Timog-Katundan nga dapit hiton Samar.

Maaram ka ba?

Ha sensus han populasyon nga ginbuhat han tuig 2015, mas darudamo an populasyon han mga lalaki kompara han mga babaye. Ha kabug-osan, naabot 3, 879, 573 an populasyon han mga babae, samtang 4, 055, 298 an populasyon han lalaki. Ha mga nag eedad 15-64 anyos mas darudamo la guti an populasyon han mga lalaki, 1, 384, 879 samtang 1, 275, 682 an ha mga babaye. Karuyag ipasabot hini, pareho dako an ira tsansa nga magkamay-ada panginabuhi, sugad man han ira kapasidad magka-anak nga posible makadugang pa han populasyon han mga kabataan.

Ha mga nag eedad 65 paigbaw, mas labaw an kadamo han mga babaye nga 145, 822 kompara han mga lalaki nga 112, 145. Kasagaran, ha sugad hini nga pangidaron magluya na ngan agsob magkasakit sanglit diri na gud hira malalauman han mga kusog-panarabahuan. Bisan kun kinokomponer la han guti nga populasyon ine nga grupo.

Ha sugad hini nga kahimtang, makakasiring nga batan-on la gihapon an populasyon han Rehiyon VIII. May kadamuon nga 1,521,622 an mga batan-on nga nag eedad 0-14 anyos. Ha kabug-osan, maabot 788,331 an mga lalaki ngan 733,291 naman an mga babaye. Makakasiring nga nakadepende pa ha iba para mabuhi ngan makagpag-aram an mga nag eedad hini.

May ada maupay ngan diri maupay nga naidudurot an pagkamay ada batan-on o edaran na nga populasyon. An pagkakamay ada han mga batan-on pa nga populasyon in nangangahulugan hin pagdamo han kusog-panarabahuan para ha masunod nga henerasyon. Sanglit angayan la nga maihatag han gobyerno an ira mga panginahanglan sugad han pag aradman ngan hibabruan para magin produktibo hira pag abot han tama nga pangidaron.

Samtang an pagkakamay ada han mga may edad na nga populasyon in nagdudurot han kaupayan ha usa nga komunidad tungod kay nagsisirbe hira nga susbaranan han mga kabataan. Pero nanginginahanglan naman hira hin hataas nga serbisyo medikal ngan benepisyo.

Usisaa ngan pag-admi an Listahan 1 ha ubos ngan igtanding o igkumpara an mga datos han populasyon base han edad ngan kinatawhan.

Listahan 1: Populasyon han Rehiyon VIII Base han Kinatawhan ngan Edad

Edad	Kinatawhan	Biliran	Eastern Samar	Leyte	Northern Samar	Samar	Southern Leyte
0 - 14	Lalaki	30,969	83,276	301,505	121,056	144,538	67,777
	Babaye	28,850	77,047	280,114	113,213	134,863	62,759
15 - 64	Lalaki	51,915	145,587	544,313	189,924	240,391	133,517
	Babaye	48,587	130,664	498,309	176,275	218,694	62,759
65 anyos paigbaw	Lalaki	4,738	13,688	43,236	13,997	18,534	13,878
	Babaye	6,553	16,898	57,202	17,914	23,461	17,705

Source: Philippine Statistics Authority, Various Census Reports 2010

1. Ha edad nga 0-14, ano nga probinsya an may pinakagutiay nga populasyon han mga lalaki?
 - A. Biliran
 - B. Leyte
 - C. Samar
 - D. Southern Leyte
2. Ano nga edad an may pinakadamo an populasyon han mga kababayen-an?
 - A. 0-14
 - B. 15-64
 - C. 65- pataas
 - D. Waray ha ira nga tanan
3. Pira nga tanan an kabug-usan nga populasyon han kalalakin-an nga may edad 65 anyos paigbaw ha Leyte?
 - A. 43,236
 - B. 13,688
 - C. 18,534
 - D. 14,738
4. Kun igkokompara an kadamo han kababayen-an ha edad nga 0-14 ha Samar ngan Eastern Samar, ahin an may pinakadamo an ihap?
 - A. Leyte
 - B. Samar
 - C. Northern Samar
 - D. Eastern Samar

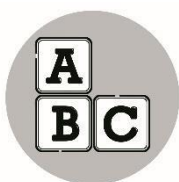
5. Ano nga kaupayan an maibubulig han populasyon han mga batan-on pa?
- A. padayon nga madamo an mga kusog-panarabahuan
 - B. makakabulig paggiya han mga kabataan
 - C. magigin problema hira pag abot nira han eksakto nga edad
 - D. tanan nga baton

Adman ta

Base han iginpapahayag han mga Listahan ha ***Maaram ka ba?***, makikit-an nga mas darudamo an populasyon han Probinsiya han Leyte, ngan ginsusundan han Probinsiya han Samar. Samtang an Probinsiya naman han Biliran an may ada pinakagutiay nga populasyon ngan ikaduha han pinakaguti an populasyon an Probinsiya han Southern Leyte.

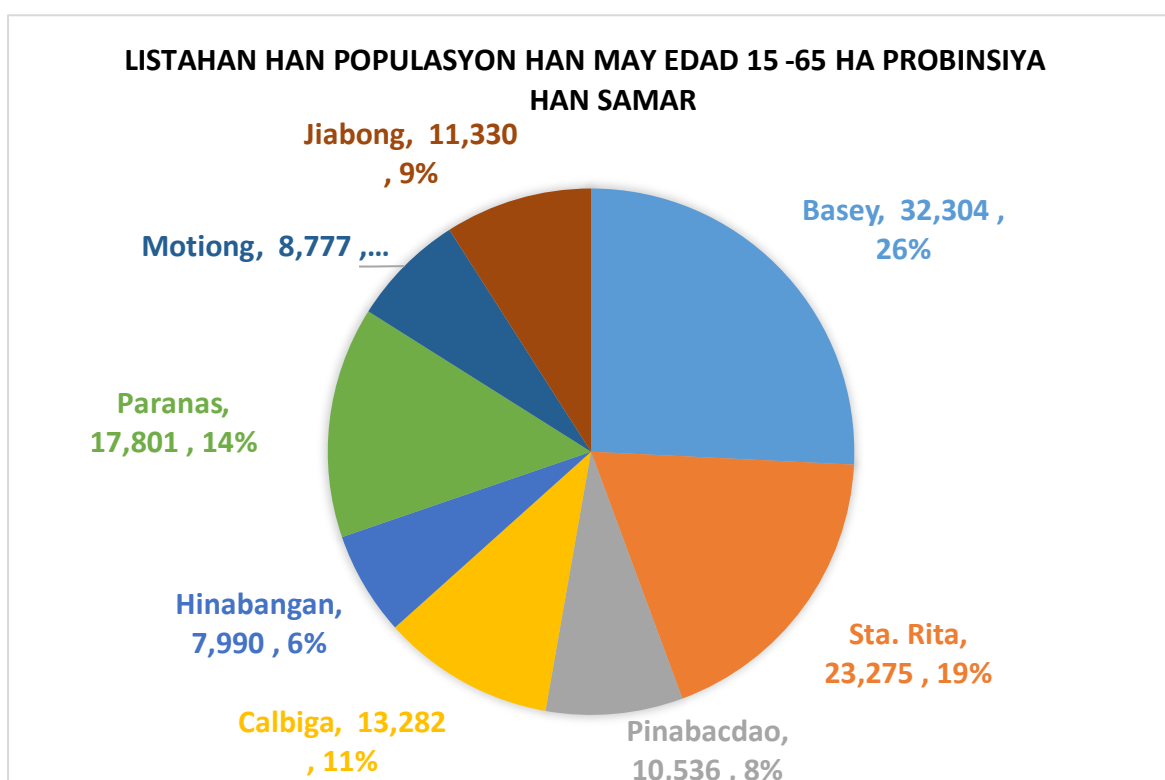
An komunidad nga may edad 15 paigbaw an may eksakto nga kusog, kapas o abilidad, ngan *maturity* para aktibo nga maka api han mga buhat-pamproduksiyon han usa nga lugar. Nasusukol an kauswagan han probinsiya pinaagi han abilidad han kusog-panarabahuan hini. Kinahanglan gihapon nga maaram an mga tawo bahin han populasyon nga nakomponer han kusog-panarabahuan tungod kay hira an makakabulig han panginabuhi han kada taga nga naukoy ha ira lugar.

Mga Buruhaton

Buruhaton A.

Kita-a iton *Pie Graph* ha ubos. Butangi hin tsek (✓) kun eksakto an iginpapahayag han pamulong ngan butangi hin ekis (x) kun diri. Igsurat ha papel an imo baton.

- _____ 1. Dako an kapasidad han kusog-panarabahuan ha Bungto han Basey.
- _____ 2. Mas darudamo an mga trabahante ha bungto han Motiong kompara han Bungto han Jaibong.
- _____ 3. An Hinabangan an may ada pinakagutiay an kadamo han tawo nga may edad 15-65 anyos ha probinsiya han Samar.

- _____ 4. Base han *pie graph*, mababana bana nga mas magigin mainuswagon an Bungto han Sta. Rita kompara ha Bungto han Pinabacdao.
- _____ 5. Magkapareho kadamo an populasyon han may edad nga 15-65 anyos an Bungto han Paranas ngan Calbiga.

Buruhaton B.

Gamit an datos han populasyon han mga probinsiya nga aada han listahan, batona an mga pakiana ha ubos.

Kadamo Han Populasyon Ha Mga Probinsiya Han Rehiyon VIII
Base Han Edad

Edad	Mga Probinsiya					
	Biliran	Leyte	Southern Leyte	Samar	Eastern Samar	Northern Samar
0 - 4	20,108	194,766	40,681	90,589	51,612	74,892
5 - 14	39,711	386,853	89,855	188,812	108,711	159,377
15 - 59	95,252	990,591	245,350	439,036	263,506	350,784
60 -64	5,250	52,031	41,281	20,049	12,745	15,415
65 pahitaas	11,291	100,438	31,583	41,995	30,586	31,911

- Ano nga probinsiya an may pinakagutiay nga kadamo han populasyon nga na edad 60- 64?
 - Biliran
 - Eastern Samar
 - Leyte
 - Samar

2. Ano nga probinsiya an may pinakadamo an populasyon nga edad 65 pahitaas?
 - A. Eastern Samar
 - B. Leyte
 - B. Northern Samar
 - C. Southern Leyte

3. Kun pag-uusahon an kadamo ha edad 60-64 ha probinsiya han Samar ngan Eastern Samar, pira ito ngatanan?
 - A. 23,749
 - B. 33, 947
 - C. 32, 794
 - D. 36,654

4. Pira ngatanan kadamo an may edad 0-4 ha bug-os nga Rehiyon VIII?
 - A. 536,890
 - B. 365,081
 - C. 563, 901
 - D. 472,648

5. Ano dawla an maupay nga mahihinungdan ha paghitaas han kadamo ha mga na edad-15-59?
 - A. mas damo an oportunidad
 - B. mas damo an kusog -panarabahuan
 - C. mas damo an sarakyan
 - D. mas damo an edukado

Akon Nahibaruan

An populasyon in importante mapag-adman base han kinaiya hini pinaagi ha edad ngan kinatawhan para matagan atensyon in mas labaw nga nanginginahanglan han usa nga komunidad.

Bisan dako nga parte ha populasyon in nagbubug-os ha kusog-pantrabahuan ha mga probinsiya, masisiring nga bata pa ini nga populasyon. Tungod ito ha mas damo an may edad nga 0-14 kontra han 65 pahitaas. Karuyag sidngon mas damo an nanginginahanglan han edukasyon ngan nutrisyon kumpara han benepisyo ngan medikal.

Direksiyon: Ihatag an ginaaro ha kada pamulong. Pili-a an baton ha sakob han kahon. Igsurat an imo baton ha papel.

15-64	0-14	pagdamo han kusog-panarabahuan
bata nga populasyon	Samar	Leyte
naggigiya ha mga batan-on		

- _____ 1. Ini an edad ha mga komunidad in may kapasidad nga magbiling hin pakabuhi nga makakabulig ha pag-uswag han aton nasud.
- _____ 2. Ini nga klase han populasyon nga may-ada ha Rehiyon VIII.
- _____ 3. Ini nga probinsiya ha Rehiyon VIII nga may pinakadamo nga populasyon.

_____ 4. Ini nga maupay nga nahihinungdan han pagkakamay-ada han may edad na nga populasyon.

_____ 5. Ini an maupay nga nahihinungdan han pagkakamay-ada han bata nga populasyon.

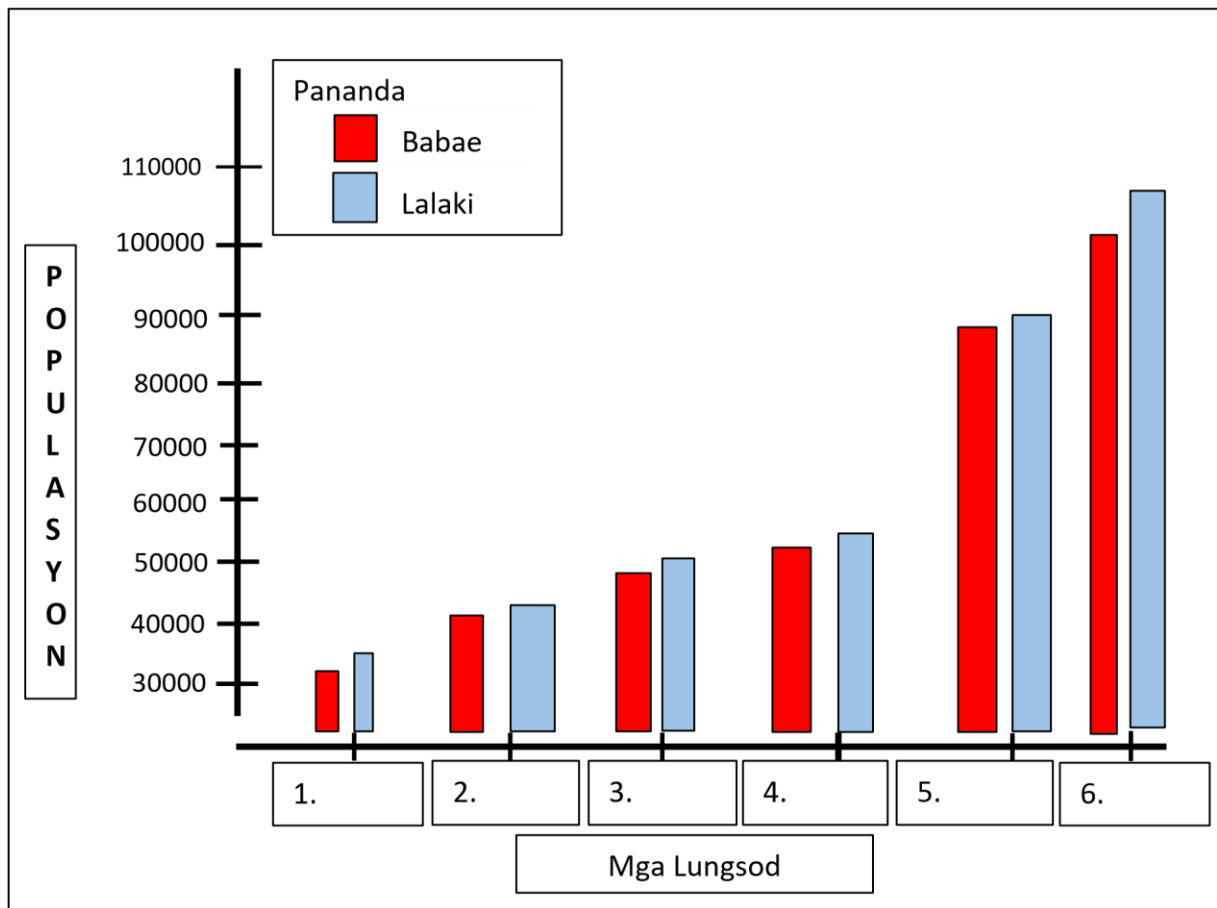

Akon Mabubuhat

Gamit an datos nga populasyon ha mga siyudad ha Rehiyon VIII nga ada ha listahan, igsurat ha natungdan nga siyudad ha kada kahon ha masunod nga bar graph.

Mga Siyudad	Kadamo han Lalaki	Kadamo han Babaye
Siyudad han Baybay	56,043	53,389
Siyudad han Borongan	35,782	33,515
Siyudad han Calbayog	94,148	89,703
Siyudad han Catbalogan	52,855	51,024
Siyudad han Maasin	43,353	42,207
Siyudad han Ormoc	110,165	104,866

Populasyon ha mga Siyudad ha Rehiyon VIII base han Kinatawhan

Pagsukol Han Nahibaruan

Direksiyon: Kita-a an listahan han populasyon base han kinatawhan. Batona an mga masunod nga pakiana.

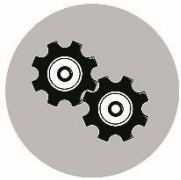
An Populasyon ha mga Bungto/Siyudad ha Probinsiya ha Samar Base ha Kinatawhan

Bungto/Siyudad	Lalaki	Babaye
Calbayog	94,148	89,703
Santa Margarita	13,559	12,789
Pagsanghan	4,103	3,842
Gandara	17,555	16,879
Matuguinao	3,714	3,574
San Jorge	8,856	8,328
Tarangnan	13,073	11,919

1. Ano nga bungto o siyudad ha listahan an may pinakadamo nga ihap han mga lalaki?
 - A. Siyudad han Calbayog
 - B. Bungto han Gandara
 - C. Bungto han Pagsanghan
 - D. Bungto han Santa Margarita

2. Ano nga bungto o siyudad ha listahan nga may pinakagutiay nga ihap hin mga lalaki?
- A. Bungto han Gandara
 - B. Bungto han Matuguinao
 - C. Bungto han Pagsanghan
 - D. Bungto han San Jorge
3. Ano nga bungto o siyudad ha listahan nga may pinakadamo nga ihap hin mga babaye?
- A. Bungto han Gandara
 - B. Siyudad han Calbayog
 - C. Bungto han Pagsanghan
 - D. Bungto han Santa Margarita
4. Ano nga bungto o siyudad ha listahan nga may pinakagutiay nga ihap hin mga babaye?
- A. Bungto han Gandara
 - B. Bungto han Matuguinao
 - C. Bungto han Pagsanghan
 - D. Bungto han San Jorge
5. Kay-ano nga importante nga mahibaruan naton an populasyon base ha kinatawhan?
- A. Mahibaruan naton kon ano nga kinatawhan an pinakadamo nga populasyon.
 - B. Mahibaruan naton kon ano nga kinatawhan an pinakagutiay nga populasyon.

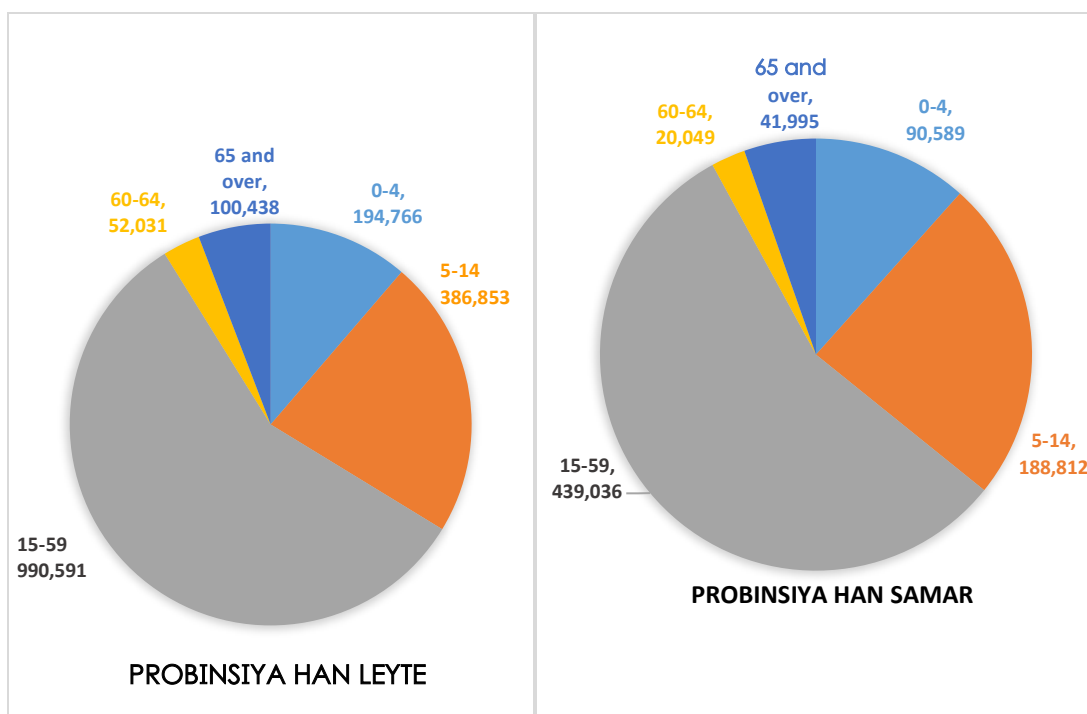
- C. Mahibaruan naton kon ano nga kinatawhan in pinakadamo ngan pinakagutiay nga populasyon.
- D. Mahibaruan naton kon ano in mga panginahanglan dapat ihatag.

Kadugangan nga Buruhaton

Buruhaton A

Direksiyon: Igkompara an mga probinsiya pinaagi ha grap. Batona an mga masunod nga pakiana. Igsurat an baton ha imo papel.

1. Ano nga probinsiya an may mas hataas an populasyon han may edad 0-4?

2. Ano nga probinsiya an may mas damo an populasyon nga may edad 65 pahitaas o labaw pa?

3. Ano nga probinsiya an may gutiay nga populasyon nga may edad 0-4? _____

4. Ano nga probinsiya an may mas habubo nga ihap ha populasyon nga 15-59?

5. Ano nga probinsiya an mas nanginginahanglan hin labaw nga programa ha benepisyo han mga senior citizen?

Buruhaton B

Yana may sadang ka na nga nahibaruan ha populasyon ha imo rehiyon ngan kon ano ka importante_ ha pag-aradman mahiunong hini. Pagsurat hin usa nga parapo mahiunong han imo kalugaringon pag-intindi ngan karuyag mo ipahamtang mahitungod han populasyon han imo kalugaringon bungto o siyudad. Gamita an rubrik ha ubos nga giya ha pagbaton.

Rubrik Ha Pagsurat Han Parapo

Kraytiryá	Giuupayi (4)	Maupay (3)	Nakukultibar(2)	Nagtitikang(1)
Materyales	Kumpleto ngan komprehensibo an materyales ngan eksakto an ngatanan nga impormasyon	Kumpleto an materyales ngan eksakto an ngatanan nga impormasyon	May kulang an materyales ngan mayda gutiay nga sayop han impormasyon	Damo an kulang ngan sayop han materyales ngan impormasyon
Presentasyon	Mahapsay nga naistorya an materyales ngan maupay an dalagan	Mahapsay nga naistorya ngan naintindihan an materyales	Diri gud hapsay an pagistorya han impormasyon	Diri hapsay nga naihatag ngan naintindihan an materyales
Organisasyon	Organisado ngan klaro an materyales han ideya	Organisado ngan klaro, an materyales han ideya	Organisado an ideya pero may parte nga dire klaro	Diri organisado an ideya ngan damoan parte nga diri klaro an pagiistorya
Total				

Susi sa Pagwawasto

Karagdagang Gawain
Malayang sagot mula sa
bata gabay ang Rubrik

Pagyamanin

1. A
2. B
3. C
4. D
5. B

Tuklasin

1. A
2. B
3. A
4. A
5. A

Surin

1. Tama
2. Mali
3. Tama
4. Tama
5. Mali

Subukin

1. A
2. A
3. A
4. A
5. B

Balikan

1. Tama
2. Mali
3. Mali
4. Mali
5. Mali

Tayahin

- A. 1. A
2. B
3. A
4. B
5. D
- B. 1. Leyte
2. Leyte
3. Samar
4. Samar
5. Leyte

Isaisip

1. 15-64
2. Batang populasyon
3. Leyte
4. Nagsisilbing gabay
5. Pagdami ng lakas-paggawa

Isagawa

1. Borongan
2. Maasin City
3. Catbalogan City
4. Baybay City
5. Calbayog City
6. Ormoc City